

ється відсутність узгодження нормативно-правового регулювання, а це є першочерговим. Створення конкурентних переваг національних товаровиробників шляхом залучення інновацій, інвестування їх запровадження, створення сприятливого інвестиційного клімату, визначення напрямків стимулювання пріоритетних галузей економіки, розвиток яких є необхідним на сучасному етапі розвитку економіки держави є дуже важливим. Недостатні інвестиції і лісове виробництво України та недосконалий економічний механізм лісокористування стали основними чинниками виснаження лісів і погіршення екологічної стійкості лісових екосистем.

7.3. Лісова промисловість в інвестиційній моделі економіки України

Згідно з Законом України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 р. від 21.12.2010 р. за площею лісів та запасами деревини Україна є державою з дефіцитом лісових ресурсів.

Ліси України розміщені дуже нерівномірно. Зокрема, в Українських Карпатах ліси займають 40,5 % від площі, на Поліссі 26,1 %. В Лісостеповій зоні цей показник складає 12,2 %, у Степовій – 3,8 %. До найбільш лісистих областей належать: Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська, Житомирська, Волинська та Чернівецька.

Загальна площа лісового фонду України складає близько 10 млн. гектарів, у тому числі покрита лісом – 8,6 млн. га. Лісистість України досягла лише 15,6 %, що значно менше, ніж лісистість більшості розвинених країн світу (Угорщина – 18 %, Франція – 27,8 %, Румунія – 28,1 %, Польща – 28,7 %, Німеччина – 29 %, США – 32,7 %, Болгарія – 34,4 %)¹.

---

¹ Дайнека А. М. Еволюція сталого розвитку лісового господарства та її економіко-правове забезпечення на міжнародному і регіональному рівні. *Регіональна економіка*. Львів. 2008. № 1. С. 99–105.

Необхідно відмітити, що ліси мають специфічний правовий режим інвестування. Зокрема, можна вести мову про встановлення спеціальних вимог щодо господарювання та певних форм інвестування згідно з Законом України «Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону» від 10.02.2000 р. Завданням вищезазначеного Закону є забезпечення екологічно збалансованого лісокористування, запобігання проявам згубних наслідків природних явищ, посилення водоохоронних, захисних, кліматорегулюючих, санітарно-гігієнічних та інших корисних властивостей лісів, охорона здоров'я населення та його естетичне виховання.

З метою збереження корисних властивостей лісів та забезпечення запобігання проявам згубних наслідків природних явищ у Карпатському регіоні вводиться мораторій на проведення рубок головного користування: у високогірних лісах, що розташовані вище 1100 метрів над рівнем моря; у лісах в лавинонебезпечних басейнах (смуги лісу по верхній його межі залежно від довжини безлісного схилу); у лісах в селенебезпечних басейнах (усі ліси в зонах формування селей, що встановлюються національною гідрометеорологічною службою); у берегозахисних ділянках лісу. На проведення суцільних рубок головного користування в ялицево-букових деревостанах на стрімких схилах в усіх лісах Івано-Франківської, Закарпатської, Львівської та Чернівецької областей вводиться мораторій¹.

Крім того, встановлено обмеження рубок на пологих і спадистих схилах, обмеження окремих способів рубок у смугах відведення каналів, гідротехнічних та інших споруд міжгосподарського значення та Заборона суцільних рубок головного користування на стрімких схилах. Так, на пологих і спадистих схилах в ялицево-букових деревостанах проводяться тільки вибіркові, поступові і вузьколісосічні рубки. Площа лісосік поступових рубок не повинна при цьому перевищувати в лісах першої групи – 3 га, а в лісах другої групи – 5 га. Ширина вузьколісосічних рубок не повинна перевищувати 50 метрів.

---

¹ Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону Закон України від 10.02.2000 р. *Відомості Верховної Ради*. № 13. 2000. Ст. 99.

На ділянках із штучно створеними лісонасадженнями та природними лісами у смугах відведення каналів, гідротехнічних споруд та інших споруд міжгосподарського значення допускаються лише рубки догляду та санітарні рубки, що проводяться згідно з рекомендаціями органів лісового господарства.

Користувачі, що експлуатують такі канали та споруди, за погодженням із органами державної лісової охорони в обов'язковому порядку здійснюють посадку, догляд і охорону лісів у смугах відведення каналів, гідротехнічних споруд та інших споруд міжгосподарського значення.

На стрімких схилах в особливо захисних ділянках лісу забороняються усі способи рубок, крім вибіркових і поступових, при цьому площа лісосік поступових рубок не повинна перевищувати в лісах першої групи – 3 га, в лісах другої групи – 5 га¹.

Вищевказаним Законом встановлені вимоги щодо:

1) екологічних, технологічних та щодо розміщення лісосік – з метою недопущення розвитку ерозійних процесів, збереження та відтворення лісового фонду, створення сприятливих умов для ведення лісового господарства; розміщення лісосік вузьколісосічних рубок допускається тільки в довжину по горизонталі, а на пересічному рельєфі – паралельно до водотоків. Вздовж схилу лісосіка може розміщуватися лише у виняткових випадках за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, при відсутності небезпеки виникнення ерозійних процесів і використанні підвісних механізмів для трелювання;

2) впровадження природозберігаючих технологій, розширення мережі заповідних територій – заготівля та вивезення деревини в гірських лісах Карпатського регіону починаючи з 2005 року проводяться тільки з використанням колісних та гужових засобів, повітряно-трелювальних установок, а також з відновленням системи вузькоколієк та оптимізацією мережі лісових доріг. У Карпатському регіоні

¹ Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону Закон України від 10.02.2000 р. *Відомості Верховної Ради*. № 13. 2000. Ст. 99.

мережу природно-заповідних територій та об'єктів розширити за рахунок збільшення частки та розширення площ природних та біосферних заповідників, національних природних та регіональних ландшафтних парків, заказників, заповідних урочищ, пам'яток природи¹.

Основними складовими інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку лісового господарства є формування інтегрованих підприємницьких об'єднань лісогосподарського спрямування, інституціоналізація форм державно-приватного партнерства та іпотечно-заставних операцій, а також максимально можливе запозичення передового іноземного досвіду в частині підтримки лісогосподарської діяльності та стимулювання заліснення окремих категорій земель. Вагомим резервом нарощення потенціалу інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку лісового господарства є впровадження в практику регулярної діяльності окремих інструментів Спільної аграрної політики щодо підвищення конкурентоспроможності сільського та лісового господарства: пришвидшення поширення знань у сільському господарстві та лісівництві; перехід до економіки з низьким рівнем вуглецю у сільському господарстві та лісівництві².

Враховуючи важливість лісу для нарощення асиміляційного потенціалу територій і зміцнення природних ландшафтів, інвестування розвитку регіональних лісогосподарських комплексів має базуватися на принципах загальною спрямованістю яких є недопущення марнотратного використання лісового потенціалу в окремих регіонах. На основі проведених досліджень, було встановлено, що такими принципами є: 1) цільовий характер інвестування; 2) максимально можлива диверсифікація джерел інвестування та розширення специфікації форм інвестиційного забезпечення; 3) невиснажливе безперервне комплексне лісокористування; 4) узгодженість економічних, екологічних та соціальних цілей інвестування; 5) пріоритетність природ-

---

¹ Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону Закон України від 10.02.2000 р. *Відомості Верховної Ради*. № 13. 2000. Ст. 99.

² Дзюбенко О. Інвестиційно-інноваційне забезпечення розвитку лісового господарства в сучасних умовах. *Економіст*. Черкаси. 2016. № 5. С. 54–56.

ного лісовідновлення штучним; 6) урахування комплексної еколого-економічної ефективності відтворення лісоресурсного потенціалу; 7) перманентне нарощення корисних функцій лісу¹.

Детермінуючими інвестиційну активність лісогосподарських підприємств чинниками виступають: 1) забезпеченість лісосировинним потенціалом рівень залісненості територій; 2) рівень морального старіння та фізичного зносу основних засобів лісогосподарської діяльності деревообробного виробництва; 3) складність умов експлуатації та розташування лісових екосистем; 4) значна залежність від антропогенних, природних та інших факторів; 5) тривалий термін лісовирощування, що збільшує термін окупності інвестицій; 6) високий рівень ресурсомісткості галузі лісогосподарського виробництва, неефективне використання деревної продукції.

Враховуючи значну залежність ефективної діяльності лісогосподарських комплексів від природних факторів та значні інституціональні обмеження залучення приватних інвестицій, назріла необхідність формування цілісного організаційно-економічного механізму інвестиційного забезпечення реалізації лісогосподарських і лісоохоронних проектів. Такий механізм має охоплювати: організаційні форми інвестиційних відносин; інвестиційне законодавство; методи аналізу інвестиційного клімату в галузі та в державі; форми й методи інвестиційного забезпечення; методи оцінки ефективності інвестування лісогосподарських та лісоохоронних проектів.

Важливою складовою цього механізму мають бути методи й інструменти впливу на інвестиційний процес, способи та проблеми управління економічними відносинами, що виникають у процесі інвестування, захист інтересів учасників інвестиційного процесу. В умовах української діяльності, коли загальнонародна власність на лісові блага та активи постійних лісокористувачів обмежує можливості останніх щодо співпраці з інституційними інвесторами, вирішального значення набуває інституціоналізація форм інвестиційного забезпечення лісогосподарської та лісоохоронної діяльності, яка базується

¹ Мельник Т. Нарощення інвестиційного потенціалу лісогосподарського виробництва: регіональні пріоритети та інституціональні форми. *Економіст*. Черкаси. 2013. № 12. С. 34–35.

на основі інтеграції суб'єктів приватного лісогосподарського підприємництва й державних лісогосподарських підприємств. Такими формами є кластерні утворення, холдинги, концерни, асоціації, фінансово-промислові групи та консорціуми.

Передувати розробці заходів зі створення сприятливого підприємницького середовища в лісогосподарському комплексі, яке дозволить посилити надходження іноземних інвестицій та перепрограмувати інвестиційну політику вітчизняних лісогосподарських підприємств, має виявлення еколого-економічних факторів, а також аналіз основних тенденцій інвестиційного забезпечення лісогосподарських проєктів. До основних еколого-економічних факторів, які впливають на інвестиційну політику в лісовому господарстві, відносять: забезпеченість природно-ресурсним потенціалом; високу моральну і фізичну зношеність основних фондів галузі; високу ресурсомісткість галузі, неефективне і неповне використання лісових ресурсів, внаслідок чого утворюються значні обсяги відходів; складність умов експлуатації розташування лісових ресурсів; значну залежність від антропологічних, природних та інших факторів; достатньо великий термін вирощування лісу, що призводить до значного терміну окупності інвестицій¹.

Для подолання лісосировинної залежності, забезпечення стабільного економічного зростання необхідно: 1) залучати у господарську діяльність наукові дослідження, прикладні розроблення, інтелектуальну власність; 2) впроваджувати результати інновацій, які конкурентоспроможні на внутрішньому та зовнішньому ринках; 3) освоювати випуск лісопродукції глибокого перероблення із високою доданою вартістю; 4) для регіонів особливо актуальним буде формування міжгалузевих кластерів, у яких об'єднується інтеграційно-взаємодіючі підприємства, які взаємно доповнюють одне одного. Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити головне завдання – сформувати самодостатню, цілісну інноваційну систему, здатну до розширеного відтворення та саморозвитку на принципі збалансованості.

---

¹ Колісник Б. І. Інвестиційне забезпечення розвитку лісогосподарського комплексу: сучасний стан та пошук додаткових джерел. *Інвестиції: практика та досвід*. Київ. 2008. № 7. С. 3–7.

З цього випливає, що основним принципом інноваційного розвитку лісогосподарських підприємств України є формування механізму, збалансованого у нерозривній системі використання та відтворення багатогранних лісових ресурсів, який забезпечує взаємоузгоджений рух відповідно до головних стратегічних напрямів¹.

Структура цілісної системи інноваційного розвитку лісогосподарських підприємств повинна охоплювати такі елементи та підсистеми: 1) підсистему нормативно-правового забезпечення інноваційного розвитку лісового сектора; 2) підсистему обґрунтування та відбору пріоритетних напрямків, формування та реалізації інноваційних проєктів регіонального та державного значення; 3) підсистему довгострокового прогнозування, стратегічного планування й управління інвестиційним розвитком лісового сектора; 4) регіональні центри інформаційно-аналітичної діяльності й маркетингових досліджень кон'юнктури внутрішнього та зовнішніх ринків лісопродукції тощо.

Підтримка та регулювання збалансованого сталого розвитку інноваційної діяльності всіх суб'єктів лісових відносин полягає у вирішенні таких завдань: 1) законодавчо створити умови для прискореного розвитку інноваційно-активних економічних зон лісового сектора; 2) запровадити систему податкових пільг, яка буде стимулювати залучення капіталу в лісове господарство; 3) сформувати середньострокові регіональні програми сталого соціально-економічного розвитку інноваційно активних економічних зон; 4) здійснювати моніторинг стану інноваційно-активних економічних зон; 5) забезпечити баланс загальнодержавних та регіональних інтересів у інноваційній сфері лісового сектора².

Для лісогосподарських підприємств доцільно враховувати рекомендації такого характеру: 1) під час розроблення концептуальної моделі інноваційного розвитку лісогосподарських підприємств слід

---

¹ Бойко О. В., Іваницька М. Я. Механізм формування стратегії інноваційного розвитку лісогосподарських підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. Київ. 2011. № 2. С. 119–123.

² Бойко О. В., Іваницька М. Я. Механізм формування стратегії інноваційного розвитку лісогосподарських підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. Київ. 2011. № 2. С. 119–123.

дотримуватися балансу інтересів населення, бізнесу й екологічних пріоритетів конкретного регіону, що й визначає генеральну мету концепції; 2) основним принципом інноваційного розвитку лісгосподарських підприємств України має бути формування механізму, збалансованого у нерозривній системі використання та відтворення багатогранних лісових ресурсів, який забезпечує взаємоузгоджений рух відповідно до головних стратегічних напрямків; 3) складність залучення інвестиційних ресурсів, необхідних для підтримки, оновлення і розвитку лісового господарства та деревообробного виробництва, вимагає підтримки держави, тому у зв'язку з несприятливою екологічною ситуацією в Україні та низьким рівнем лісистості території доцільно запровадити систему податкових пільг, яка буде стимулювати залучення капіталу в лісове господарство (наразі воно є інвестиційно непривабливим через велику тривалість циклу лісовирощування) для розширеного відтворення власної лісосировинної бази. А лісові землі, вкриті лісовою рослинністю віком до 30 років, доцільно взагалі звільнити від оподаткування; 4) необхідно інтенсивно розвивати інноваційну інфраструктуру за рахунок визначення об'єктів, які створюються за підтримки місцевої ради; 5) потрібно виділяти у межах лісового кластера підприємства-лідери, які можуть стати локомотивом лісового сектору регіону, а також сприятимуть росту інвестиційної привабливості лісових та лісопереробних підприємств, їх конкурентоспроможності. Це водночас додасть нового імпульсу інноваційній діяльності в умовах динамічних цільових напрямків для галузей лісового сектора. Отже, інноваційна діяльність лісгосподарських підприємств, з одного боку, вимагає значних капіталовкладень, а з іншого – ефективної системи нормативно-правового забезпечення інноваційного розвитку лісового сектора.

Основними напрямками реформування та розвитку лісового сектора згідно з Регіональною програмою «Правозастосування й управління в лісовому секторі країн східного регіону дії європейського інструменту сусідства та партнерства» вбачаються наступні: 1) протидія корупції, а саме: заборона незаконного втручання державних органів у господарську діяльність лісгоспів; встановлення прозорих

механізмів у ціновій політиці експорту деревини; нова кадрова політика, орієнтована на підвищення професійного рівня й моральних якостей працівників державного лісового господарства; забезпечення міжвідомчої взаємодії та впровадження об'єктивних методів виявлення корупції. 2) зміцнення прав власності шляхом: заборони на приватизацію державних лісів та перегляд відносин власності на ліси й лісові землі; виведення лісових смуг та інших видів деревних насаджень на сільськогосподарських землях зі складу лісового фонду, сфери правового регулювання лісового законодавства та відповідальності державних «лісових» органів; забезпечення рівних умов ведення лісового господарства в лісах усіх форм власності; зміни розподілу повноважень щодо розпорядження лісами відповідно до моделі, прийнятої в країнах ЄС; удосконалення правового регулювання доступу в ліс, використання лісових ресурсів й корисних властивостей лісів. 3) інституційна реформа: відокремлення функцій законотворення й державного контролю від функцій ведення лісового господарства; децентралізація органів державного управління й контролю та ведення лісового господарства шляхом створення Лісового Департаменту при Обласній Державній Адміністрації (лісової адміністрації) та незалежної від неї обласної державної лісової корпорації; запровадження дієвого фінансово-економічного механізму ведення лісового господарства; забезпечення ефективної системи контролю над діяльністю обласної державної лісової корпорації; забезпечити виконання заходів в радіоактивній зоні щодо недопущення вторинного забруднення радіонуклідами довкілля внаслідок нелегальних рубок або лісових пожеж. 4) забезпечення переходу на еколого-орієнтовані високо механізовані методи ведення лісового господарства, процесу створення та вирощування лісу, проведення рубок догляду у відповідності до наукових рекомендацій, задач збереження генофонду лісів та програм вирощування цільових та еталонних насаджень на базі використання харвестерів та форвардерів; забезпечення необхідного фінансування для охорони та захисту лісів, прозорості у звітуванні щодо обсягів пошкодження лісів внаслідок лісових пожеж. 5) забезпечення конкурентоздатності та інноваційного розвитку: розробка

нових правил торгівлі необробленою деревиною; забезпечення доступу до деревної сировини на засадах справедливої конкуренції; перехід на європейські стандарти вимірювання, сортиментації та оцінки якості деревини; нормативне забезпечення легальності походження деревини та продуктів її переробки; розробка комплексу заходів, спрямованих на залучення інвестицій та інноваційний розвиток лісопромислового комплексу; розробка та затвердження Програми державної підтримки покращення транспортної доступності лісових ресурсів задля стимулювання сталого багатofункціонального ведення лісового господарства¹.

7.4. Державне управління в галузі охорони лісів за законодавством України: органи управління та їх функції

Проблеми державного управління охороною лісового фонду України досліджували такі науковці, як: Г. А. Гончаренко, О. А. Козачук тощо².

Слід погодитись з П. В. Мельником, який зазначає, що «...з врахуванням існуючих точок зору, під державним управлінням в галузі охорони лісів ми розуміємо владну діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та інших підприємств, організацій, яка спрямована на охорону лісів і раціональне використання лісових ресурсів, дотримання лісового законодавства». Метою управління автор визначає в першу чергу, забезпечення реа-

---

¹ Основні напрямки реформування та розвитку лісового сектора. Регіональна програма «Правозастосування й управління в лісовому секторі країн східного регіону дії європейського інструменту сусідства та партнерства». URL: <http://www.fleg.org.ua/news/650>.

² Гончаренко Г. А. Охорона лісового фонду України суб'єктам державного та недержавного секторів безпеки: проблеми правового регулювання. *Приватний сектор безпеки: сучасний досвід та проблеми правового регулювання* : матеріали I Міжнар. наук.практ. конф. (м. Харків, 19 квіт. 2013 р.). Харків, 2013. С. 124–127.